Uniwersytet Ekonomiczny w Katowicach

www.ue.katowice.pl

Gra o dobrobyt

Instytucje, technologia i rozwój w badaniach Acemoglu, Johnsona i Robinsona

Jacek Pietrucha

XVIII Kolokwium Noblowskie 4.11.2026

BAUHAUS4EU
European University Alliance

Kamer Daron Acemoğlu

© Nobel Prize Outreach.
Photo: Clément Morin

Urodzony w Stambule (Turcja)
Afiliacja w okresie nagrodzenia: MIT
Obywatelstwo Tureckie i USA

Simon H. Johnson

© Nobel Prize Outreach.
Photo: Clément Morin

Urodzony w Sheffield (UK)
Afiliacja w okresie nagrodzenia: MIT
Obywatelstwo Brytyjskie i USA

James Alan Robinson

© Nobel Prize Outreach.
Photo: Clément Morin

Urodzony w Chelmsford (UK)
Afiliacja w okresie nagrodzenia: Uniwersytet w Chicago
Obywatelstwo Brytyjskie i USA

Uniwersytet Ekonomiczny w Katowicach

www.ue.katowice.pl

Za co otrzymuje się Nobla w ekonomii?

BAUHAUS4EU
European University Alliance

Z uzasadnienia przyznania Nagrody *Sveriges Riksbank* w dziedzinie nauk ekonomicznych w 2024 roku

...za badania nad tym, w jaki sposób powstają instytucje i jak wpływają na dobrobyt...

...pomogli nam zrozumieć różnice w poziomie dobrobytu między narodami...

...analizując rozmaite systemy polityczne i gospodarcze, zdołali wykazać związek między instytucjami a dobrobytem...
...opracowali również narzędzia teoretyczne, które pozwalają wyjaśnić, dlaczego różnice w instytucjach utrzymują się oraz w jaki sposób instytucje mogą ulegać zmianom...

...społeczeństwa, w których panuje słabe rule of law, *a instytucje służą wyzyskowi ludności, nie generują* [długookresowo] *wzrostu...*

Dla przypomnienia…

Instytucje (w NEI) to reguły, a nie organizacje/władza/urzędy

> *formalne i nieformalne reguły, normy oraz ograniczenia stworzone przez ludzi, które porządkują interakcje społeczne i ekonomiczne oraz wpływają na bodźce, zachowania i koszty transakcyjne* (D.C. North)

W roku 2024 nagrodzono kontynuację szerokiego programu badawczego nowego instytucjonalizmu (NEI)

w tym między innymi wcześniejszych noblistów:

R. Coase, D. North, E.Ostrom, O. Williamson

Główne twierdzenia

- *Instytucje są istotną zmienną wyjaśniającą długookresowo różnice w poziomach dobrobytu*
- *Instytucje włączające działają prorozwojowo, instytucje ekstraktywne antyrozwojowo*
- *Nawet niewielkie początkowe różnice długookresowo nabierają znaczenia*
- *Instytucje powstają i trwają w wyniku procesu politycznego*

Laureaci **nie** odkryli, że:

- *instytucje mają znaczenie*
- *istnieje znacząca korelacja między jakością instytucji a PKB*
- *instytucje mogą być nieefektywne*
- *uzależnienie od ścieżki i interesy grupowe sprzyjają trwałości nieefektywnych instytucji*

To wszystko było wiadome już wcześniej!

Ich przełom polegał na:

- *uprawdopodobnieniu przyczynowości biegnącej od instytucji do PKB*
- *rozwinięciu dynamicznej ekonomii instytucji, w której konflikt dystrybucyjny, rozkład władzy de jure i de facto oraz problemy wiarygodnych zobowiązań wyjaśniają, dlaczego powstają i utrzymują się instytucje hamujące rozwój, a także kiedy możliwa jest ich zmiana*

Przyczynowość biegnąca od instytucji do PKB

Wzrost i rozwój

1956–57
Solow
kapitał, praca, "reszta Solowa"

1980s–90s
Wzrost endogeniczny
wiedza, innowacje, kapitał ludzki

1990s
Empiria wzrostu
różnice dochodowe między krajami

Instytucje i ład gospodarczy

1930s–50s
Nurty nie-neoklasyczne
instytucje mają znaczenie, m.in. ordoliberalizm

1970s–90s
NEI / North
reguły gry, prawa własności, koszty transakcyjne

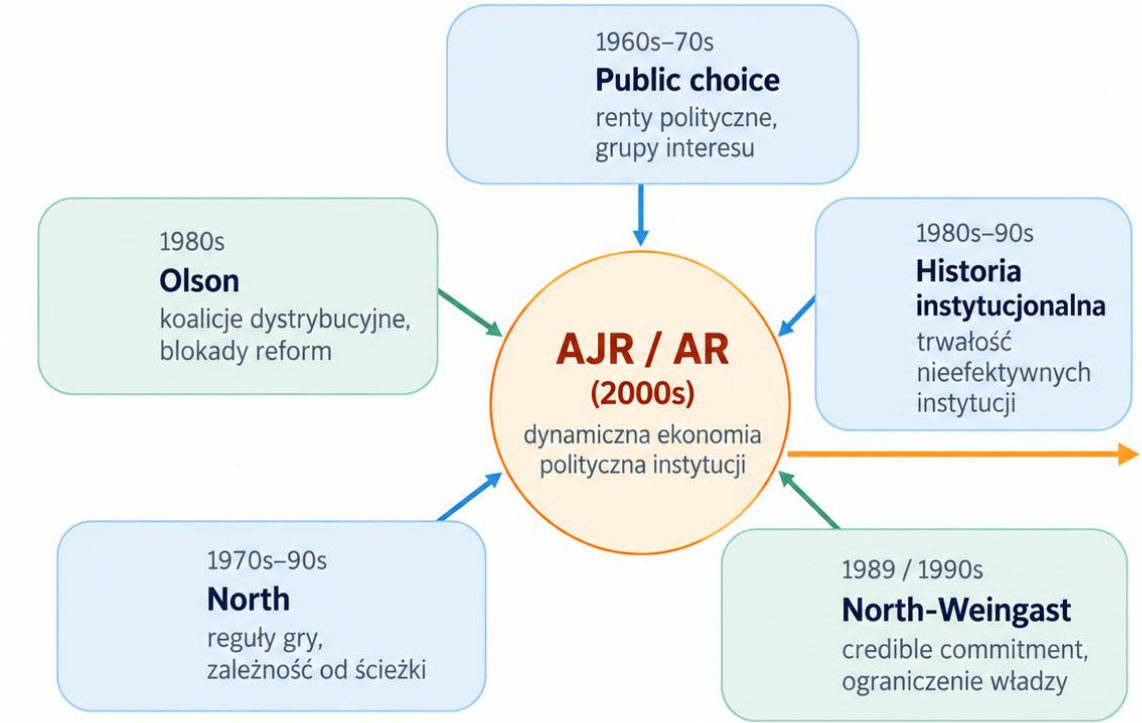
1990s
Instytucje a rozwój
instytucje jako czynnik dobrobytu

Problem identyfikacji
instytucje → dochód
czy
dochód → instytucje?

AJR (2001)
historyczna identyfikacja wpływu instytucji na poziom dochodu

Laureaci zaproponowali strategię przezwyciężenia problemu potencjalnej endogeniczności instytucji, dostarczając dowodów na ich przyczynowy wpływ na poziom PKB

Ekonomia instytucji: dlaczego powstają i utrzymują się instytucje hamujące rozwój

Skoro wiemy, jakie instytucje sprzyjają dobrobytowi, dlaczego nie wszystkie społeczeństwa je wybierają?

Połączenie dotychczasowych badań w teorię ekonomii instytucji, w której konflikt dystrybucyjny, rozkład władzy de jure i de facto oraz problemy wiarygodnych zobowiązań wyjaśniają, dlaczego powstają i utrzymują się instytucje hamujące rozwój, a także kiedy możliwa jest ich zmiana

Recepcja – krytyka – szerszy obraz

Podejście AJR do dowodzenia przyczynowości nie jest w pełni odporne

(zastrzeżenie: nieeksperymentalne nauki społeczne nie dysponują w pełni odpornym narzędziem dowodzenia przyczynowości)

Krytykowany jest dobór danych oraz identyfikacja pozostałych potencjalnych czynników modyfikujących rozwój w artykule AJR (2001)

Trudność w operacjonalizacji podziału na instytucje inkluzywne i ekstrakcyjne

Nadmierne eksponowanie instytucji jako czynnika rozwojowego

(zastrzeżenie: AJR nie proponują wyjaśnienia monokauzalnego tj. w rzeczywistości na wzrost oddziałuje znaczna liczba zmiennych, w tym technologia, kapitał ludzki, warunki początkowe)

Podejście będące składową optymistycznego podejścia do konstrukcji ładu gospodarczego w latach 90 XX wieku i początków XXI w.

Uniwersytet Ekonomiczny w Katowicach

www.ue.katowice.pl

Laureaci z roku 2024 o AI i automatyzacji

BAUHAUS4EU
European University Alliance

Główne tezy i koncepcje

Optymistyczna wersja konsekwencji automatyzacji/AI

Automatyzacja/AI podnosi produktywność łączną / zmniejsza koszty

Większa produktywność łączna / niższe koszty ➔ zachęta do tworzenia nowych zadań i/lub zatrudniania nowych pracowników do zadań wykonywanych przez człowieka

Acemoglu nie kwestionuje tego procesu ale wskazuje na możliwe alternatywne efekty

„taka sobie automatyzacja” – tj. automatyzacja, która zastępuje pracę i nie poprawia znacząco produktywności / obniża kosztów

gdy automatyzacja zastępuje pracę w dotychczasowych zadaniach może wzrosnąć produktywność przeciętna, ale niekoniecznie krańcowa produktywność pracy; w konsekwencji popyt na pracę może się zmniejszyć; np.: pełna automatyzacja danego procesu eliminuje popyt na pracę w tym procesie, nawet jeśli zwiększa jego produktywność i obniża koszty - nie gwarantuje to wzrostu popytu na pracę w innych zastosowaniach.

Daron Acemoglu, Pascual Restrepo (2020) The wrong kind of AI? Artificial intelligence and the future of labour demand,
Cambridge Journal of Regions, Economy and Society, Volume 13, Issue 1

Wyścig między dwoma procesami

- automatyzacją (zastępowaniem ludzi przez maszyny w istniejących zadaniach)
- odtwarzaniem/tworzeniem nowych zadań (w których wykorzystywana jest ludzka praca).

Rozwój sztucznej inteligencji jest nadmiernie skupiony na automatyzacji i zastępowaniu pracowników, a nie na tworzeniu nowych, uzupełniających ludzi ról (***wrong kind of AI)***

Alternatywna ścieżka: uzupełnianie, a nie wypieranie pracy **(AI wspierająca pracę - *pro-worker AI*)**.

AI wspierająca pracę

- przejmuje tylko część zadań
- zwiększa produktywność istniejących umiejętności człowieka;
- rozszerza zakres zadań, które człowiek może wykonywać;
- umożliwia wykonywanie zadań wymagających nowych umiejętności;
- zwiększa popyt na pracę oraz ekonomiczną wartość ludzkiej wiedzy i kompetencji

W Acemoglu, Autor i Johnson (2026) kryterium bardziej wymagające: technologia ma zwiększać ekonomiczną wartość ludzkich umiejętności i wiedzy przez rozszerzanie możliwości pracowników

Wpływ AI na popyt na pracę w ujęciu Acemoglu

Efekt	Kierunkowy wpływ na popyt na pracę
displacement - substytucja pracy	Negatywny
productivity effect - wzrost produktywności	Pozytywny
reinstatement - tworzenie nowych zadań	Pozytywny

Efekt netto AI nie jest z góry zdeterminowany - zależy od reguł gry (instytucji) i tego, jak rozkładane są korzyści z technologii

Daron Acemoglu (2025), The simple macroeconomics of AI, Economic Policy, Volume 40, Issue 121

Wpływ sztucznej inteligencji na wzrost produktywności oraz produkt krajowy brutto w perspektywie najbliższych 10 lat jest zauważalny, ale umiarkowany

- *W scenariuszu bazowym szacuje się, że AI zwiększy TFP o maksymalnie 0,66% w ciągu 10 lat (czyli średnio o ok. 0,064% rocznie)*
- *Skumulowany dodatkowy wzrost PKB w ciągu 10 lat wyniesie od 0,93% do 1,16%.*
- *W przypadku silniejszego boomu inwestycyjnego górna granica dodatkowego wzrostu PKB może sięgnąć 1,4%–1,56% w ciągu 10 lat*

Zastrzeżenie. Prognozy te dotyczą określonego, dziesięcioletniego horyzontu i założeń dotyczących ekspozycji zadań na AI oraz potencjalnych oszczędności kosztów. Nie stanowią uniwersalnej prognozy wszystkich przyszłych konsekwencji sztucznej inteligencji

Wpływ AI na PKB może być wyższy niż jej rzeczywisty wpływ na dobrobyt społeczny

- *Sztuczna inteligencja umożliwia tworzenie tzw. nowych złych zadań (bad new tasks, np. algorytmy uzależniające w mediach społecznościowych, ukierunkowana manipulacja, wyścig zbrojeń w cyberbezpieczeństwie).*
- *Zwiększają one przychody firm i statystycznie PKB, ale jednocześnie generują negatywne skutki społeczne i mogą obniżać realny dobrobyt konsumentów*

Wnioski dla polityki gospodarczej

Struktura bodźców (instytucje) decyduje, czy rozwijane technologie służą przede wszystkim zastępowaniu pracowników czy wzmacnianiu ludzkich kompetencji i dzielonemu dobrobytowi

- *Najważniejszy mechanizm to zmiana bodźców podatkowych.*
- *Niekorzystne podatkowe traktowanie pracy względem kapitału (automatyzacji) może obecnie stymulować nadmierną automatyzację*
- *w konsekwencji Acemoglu postuluje zmianę relatywnego opodatkowania pracy i kapitału (automatyzacji)*
- *podnoszenie kosztu czystej substytucji pracy przez AI*
- *premiowanie komplementarności AI*

AI wspierająca pracę w ujęciu Acemoglu to nie projekt zatrzymania automatyzacji/AI lub budowy osłony socjalnej dla bezrobocia technologicznego, lecz program przebudowy bodźców, instytucji i projektowania technologii tak, by AI zwiększała komplementarność z pracą, a nie powodowała jej zastępowanie

Jakie narzędzia?

Rozważane narzędzia we wczesnych pracach to głównie

zmiana relatywnych bodźców podatkowych praca/automatyzacja i AI

obniżenie opodatkowania pracy

ulgi podatkowe/subsydia dla podmiotów wprowadzających technologie komplementarne z pracą

podatek od automatyzacji – opodatkowane użycie technologii zastępujących pracę (jednak sami autorzy zaznaczają, że technicznie trudny do wprowadzenia)

Inne

polityka naukowa – finansowanie badań nad AI/automatyzację wspierającą pracę a nie ją zastępującą

zasady governance, odpowiedzialności społecznej - uwzględnianie technologii wspierającej człowieka jako dodatkowych celów podmiotów gospodarczych

Jakie narzędzia?
Rozbudowany program instytucjonalny z Acemoglu, Autor i Johnson (2026)

Obszar polityki	Główne narzędzia
Bodźce ekonomiczne	Ograniczenie podatkowego uprzywilejowania kapitału (automatyzacji) względem pracy
Ukierunkowanie innowacji	Publiczne finansowanie badań, zamówienia publiczne, konkursy technologiczne w celu rozwijania AI wspierającej pracowników, zwłaszcza w edukacji i ochronie zdrowia
Konkurencja i struktura rynku	Ochrona konkurencji, ograniczanie dominacji technologicznej i ekonomicznej, tworzenie warunków rozwoju alternatywnych modeli AI
Instytucje pracy i kontroli nad technologią	Ochrona kompetencji i wiedzy pracowników, przeciwdziałanie nieuprawnionemu przechwytywaniu wiedzy zawodowej przez systemy AI

Recepcja – krytyka – szerszy obraz

Obszary dyskusji i kontrowersji

Empiryczny: czy Acemoglu zaniża wpływ AI na produktywność i wzrost w prognozach?

Teoretyczny: czy jego model wystarczająco uwzględnia transformacyjny dla gospodarki charakter AI oraz łączny wpływ na dobrobyt?

Normatywny: czy koncepcja AI wspierającej pracę prowadzi do społecznie optymalnej polityki technologicznej, czy też nadmiernie uprzywilejowuje ochronę pracy względem innych korzyści?

Uniwersytet Ekonomiczny w Katowicach

Dziękuję i zapraszam do dyskusji